

Research Article

Developing and Testing the Adolescents' Self-Esteem Causal Model Based on the Parent-Child Relationship and Basic Psychological Needs: With Mediating Role of Self-Concept

Authors

Elham Emami Meybodi¹, Batool Ahadi^{2*}, Azam Farah Bijari³

1. M. A. in General Psychology, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran. emamimeybodi@yahoo.com

2. Associate Professor of Psychology, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran. (Corresponding Author)

3. Assistant Professor of Psychology, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, Alzahra University, Tehran, Iran. a.f.bidjari@alzahra.ac.ir

Abstract

Receive Date:
19/12/2022

Accept Date:
14/05/2023

Introduction: This research aims to develop and test the adolescents' self-esteem causal model based on the parent-child relationship and basic psychological needs with the mediating role of self-concept.

Method: The descriptive-correlation research was of the structural equation type. The statistical population consisted of all the second-year high school students of Meibod City in 2019-2020, and 461 people from the target population were selected as the sample size using the available sampling method and participated in the research virtually. The data was collected using Coopersmith's self-esteem, parent-child relationship by Fine et al., Rogers's basic psychological needs and self-concept questionnaires. Finally, the data of 398 participants, which were analyzable, was collected in order to investigate the research hypotheses using the structural equation modeling method and SPSS25 and AMOS24 software.

Result: The results of structural equation modeling confirmed the fit of the hypothetical research model. Also, the results obtained from the path coefficients in the structural model showed that the parent-child relationship and basic psychological needs have a positive and significant effect, and self-concept has a negative and significant effect on the self-esteem of adolescents. In addition, self-concept mediates the relationship between the parent-child relationship and basic psychological needs with self-esteem in adolescents. The variables of the parent-child relationship, basic psychological needs, and self-concept explain a total of 62% of the variance of self-esteem in adolescents.

Discussion and conclusion: Therefore, considering the role of improving the parent-child relationship, and satisfying the basic psychological needs and self-concept in the formation of self-esteem of adolescents, it is necessary to inform parents and adolescents about the characteristics of adolescence and its effects in the later stages of life.

Keywords

Self-Concept, Parent-Child Relationship, Self-Esteem, Adolescent, Basic Psychological Needs.

Corresponding Author's E-mail

B.ahadi@alzahra.ac.ir

تدوین و آزمون مدل علی عزت‌نفس نوجوانان بر اساس رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی: با میانجی‌گری خودپنداره

نویسندگان

الهام امامی میبیدی^۱، بتول احدی^{۲*}، اعظم فرح‌بیجاری^۳

۱. کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران. emamimeybodi@yahoo.com

۲. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

۳. استادیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران. a.f.bidjari@alzahra.ac.ir

چکیده

مقدمه: هدف از پژوهش حاضر تدوین و آزمون مدل علی عزت‌نفس نوجوانان بر اساس رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی با میانجی‌گری خودپنداره بود.

روش: پژوهش توصیفی-همبستگی از نوع معادله ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه دبیرستان‌های شهرستان میبد در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ تشکیل دادند که از بین جامعه هدف تعداد ۴۶۱ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس به‌عنوان حجم نمونه انتخاب و به‌صورت مجازی در پژوهش شرکت کردند. داده‌های پژوهش با استفاده از پرسشنامه‌های عزت‌نفس کوپراسمیت، رابطه والد-فرزند فاین و همکاران، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و خودپنداره راجرز جمع‌آوری و در نهایت داده‌های ۳۹۸ شرکت‌کننده که قابلیت تحلیل داشت به‌منظور بررسی فرضیه‌های پژوهش با استفاده از روش مدل‌یابی معادله ساختاری و با کمک نرم‌افزارهای SPSS25 و AMOS24 تحلیل شد.

نتایج: نتایج مدل‌یابی معادله ساختاری بیانگر تأیید برازش مدل فرضی پژوهش بود همچنین نتایج به‌دست آمده از ضرایب مسیر در مدل ساختاری نشان داد که ارتباط والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی به‌صورت مثبت و معنادار و خودپنداره به‌صورت منفی و معنادار بر عزت‌نفس نوجوانان اثر مستقیم دارند، علاوه‌براین خودپنداره رابطه بین ارتباط والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی با عزت‌نفس را در نوجوانان میانجی‌گری می‌کند. متغیرهای رابطه والد-فرزند، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و خودپنداره در مجموع ۶۲ درصد از واریانس عزت‌نفس را در نوجوانان تبیین می‌کنند. **بحث و نتیجه‌گیری:** بنابراین با توجه به نقش به‌سزای رابطه والد-فرزند، ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی و خودپنداره در شکل‌گیری عزت‌نفس نوجوانان، آگاه‌سازی والدین و نوجوانان با ویژگی‌های دوران نوجوانی و تأثیرات آن در مراحل بعدی زندگی امری ضروری به حساب می‌آید.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۹/۲۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۲/۲۴

کلیدواژه‌ها

خودپنداره، رابطه والد-فرزند، عزت‌نفس، نوجوان، نیازهای بنیادین روان‌شناختی.

پست الکترونیکی
نویسنده مسئول

B.ahadi@alzahra.ac.ir

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول است.

مقدمه

در این راستا پژوهش ریت^۴ (۲۰۰۶) نشان داد جوانانی که کمبود عزت‌نفس دارند غالباً در معرض آن دسته از روابط اجتماعی قرار گرفته‌اند که مشخصه آن کمبود یا نبود پیوند نزدیک و صمیمانه بین پدر- فرزند یا مادر- فرزند است و به تدریج کیفیت این روابط در رفتار آنها با دیگران هم اثر می‌گذارد [۱۴]؛ به‌طور کلی می‌توان چنین اظهار کرد که تجربه‌های دوران کودکی، کیفیت رابطه با والدین و دوستان، نوع نگرش و رفتاری که نسبت به فرد بروز می‌دهند از عوامل مؤثر بر عزت‌نفس به شمار می‌روند [۱۵، ۱۶].

در پژوهش امت^۵ (۲۰۱۵) مشخص شد، یکی دیگر از مؤلفه‌های مهم و اثربخش در شکل‌گیری عزت‌نفس، نیازهای بنیادین روان‌شناختی است و این نیازها از ابتدای تولد در فرد وجود دارند [۱۷]. نظریه خودتعیین‌نگری که نخستین بار توسط دسی و ریان^۶ مطرح شد یکی از مهم‌ترین نظریات معاصر است که به توصیف نیازهای بنیادین روان‌شناختی و صفات فردی می‌پردازد نیاز به خودمختاری، شایستگی و تعلق سه نیاز اساسی روان‌شناختی است که در نظریه نیازهای بنیادین روان‌شناختی^۷ به آن اشاره شده است [۱۸]. در پژوهش دسی و همکاران (۲۰۰۱)، که با هدف بررسی رابطه حمایت از استقلال فرزندان و سلامت روان (بر اساس دو شاخص عزت‌نفس و اضطراب) با میانجی‌گری ارضای نیازهای اساسی روان‌شناختی انجام شد نشان داده شد که نیازهای بنیادین روان‌شناختی در این رابطه نقش واسطه‌ای ایفا می‌کند، به‌علاوه افرادی که از سرپرست خود حمایت دریافت می‌کردند، اضطراب کمتر و عزت‌نفس بالاتری را نشان می‌دادند همچنین مشخص شد که ارضای این نیازها موجب افزایش مؤلفه‌های مهم روان‌شناختی از جمله عزت‌نفس، خودکارآمدی^۸ و جهت‌گیری مثبت در زندگی نوجوانان می‌شود [۱۹]. از طرفی عدم توجه به این نیازها پیامدهای منفی بسیاری از جمله اختلال در سلامت روان، بزهکاری، رفتارهای ضد اجتماعی، اضطراب و افسردگی را در نوجوانان در پی خواهد داشت [۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳].

در این راستا، یکی از جنبه‌های مهم رشد در سنین

نوجوانی یکی از حساس‌ترین دوره‌های زندگی هر فرد است [۱]. این مرحله از زندگی با دگرگونی‌های زیستی، شناختی، عاطفی و اجتماعی گسترده‌ای همراه است [۲، ۳]. با توجه به اینکه بسیاری از مشکلات فردی و آسیب‌های روانی مراحل بعدی زندگی ریشه در مشکلات این دوره از زندگی دارند؛ بنابراین اهمیت دارد که به شاخصه‌ها و مؤلفه‌های سلامت روان از جمله عزت‌نفس در این مرحله از زندگی توجه شود [۴]. کوپر اسمیت^۱ (۱۹۶۷) عزت‌نفس را چگونگی ارزیابی فرد از خودش تعریف می‌کند. تفکر فرد راجع به اینکه چقدر برای دیگران ارزشمند است، عزت‌نفس او را شکل می‌دهد [۵]؛ همچنین عزت‌نفس می‌تواند از منابع مختلفی همچون ارزیابی‌های فردی، موفقیت‌ها، حمایت‌های والدین، پذیرش و تأیید دوستان و افراد مهم زندگی، روبه‌روشدن با چالش‌ها و مدیریت آنها سرچشمه بگیرد [۶].

خانواده نخستین نهادی است که در آن احساس ارزشمندی و عزت‌نفس از طریق روابط سالم و صمیمی بین والدین و فرزندان شکل می‌گیرد [۷، ۸]. ارتباط با والدین از عناصر اصلی رشد دوره نوجوانی شناخته شده است، در دهه گذشته محققان از فرضیه‌های سنتی مبنی بر اینکه نوجوانی دوره انتقالی است که در آن دل‌بستگی و تعامل بین همسالان بیشتر از والدین است فاصله گرفته‌اند [۹] و این مبین اهمیت نقش والدین به‌ویژه نحوه تعامل و ارتباط آنها با نوجوانان در این دوره از زندگی است. پژوهش‌های انجام‌شده اهمیت نقش روابط خانوادگی به‌ویژه رابطه والد - فرزند^۲ را به‌عنوان منبعی اثربخش بر عزت‌نفس و رضایت از زندگی افراد نشان می‌دهند [۱۰]. علاوه‌براین ساکال، ازدمیر و کروکلو^۳ (۲۰۱۸) در پژوهش خود نشان دادند بین عزت‌نفس و رابطه پدر-دختر ارتباط معناداری وجود دارد و رابطه پدر-دختر عزت‌نفس دختران نوجوان را پیش‌بینی می‌کند [۱۱]. ارتباط والدین و فرزندان از جمله مهم‌ترین مواردی است که توجه بسیاری از اندیشمندان و متخصصان حوزه تعلیم و تربیت را به خود جلب کرده است [۱۲، ۱۳]

4 . Wright

5 . Ümmet

6 . Ryan & Deci

7 . Basic Psychological Need Theory

8 . Self - efficacy

1 . Cooper Smith

2 . Parent-child Relationship

3 . Sagkal, ozdemir & koruklu

[۱۵، ۱۶، ۳۶] هم به صورت غیرمستقیم از طریق خودپنداره، عزت‌نفس را تحت تأثیر قرار دهند [۲۴، ۱۹، ۲۰، ۳۷]. اگرچه پژوهش‌های پیشین به بررسی نقش فاکتورهای روانی و رفتاری مانند روابط اجتماعی، شایستگی، خودمختاری، خودپنداره مثبت، حمایت‌های اجتماعی و نیازهای بنیادین روان‌شناختی پرداخته‌اند؛ اما پژوهشی که این مؤلفه‌ها را در قالب یک مدل طراحی کند، آنها را یکپارچه ساخته و نقش دقیق‌تر این متغیرها را نسبت به عزت‌نفس مورد سنجش قرار دهد، تاکنون انجام نشده است. با توجه به اهمیت تأثیر عوامل ذکرشده در عزت‌نفس نوجوانان، ارتباط این مفاهیم با یکدیگر و نقش عزت‌نفس بر سلامت روان دستیابی به مدل ارتباطی این مفاهیم با عزت‌نفس مسئله‌ای حائز اهمیت برای این تحقیق است. هدف اصلی این پژوهش تدوین و آزمون مدل علی عزت‌نفس نوجوانان بر اساس رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی: با میانجی‌گری خودپنداره است. از این جهت سؤال پژوهش را می‌توان این گونه بیان کرد آیا مدل علی عزت‌نفس نوجوانان بر اساس رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی: با میانجی‌گری خودپنداره از برآزش کافی برخوردار است؟

روش پژوهش حاضر همبستگی از نوع معادله ساختاری بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه دبیرستان‌های شهرستان میبد در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ تشکیل دادند. در روش مدل‌یابی معادله ساختاری، لوهین^۴ (۲۰۰۴) حداقل حجم نمونه را ۱۰۰ نفر و حجم نمونه مطلوب را ۲۰۰ نفر می‌داند [۳۸] و بر اساس نظر کلاین^۵ (۲۰۱۵)، حجم نمونه پذیرفتنی برای انجام معادله ساختاری، ۲/۵ تا ۵ برابر تعداد گویه‌ها است [۳۹]؛ بنابراین با توجه به مجموع گویه‌ها پژوهش حاضر که ۱۵۲ گویه به دست آمد، حجم نمونه ۳۸۰ نفر برآورد شد که با احتمال ریزش تعداد ۴۶۱ نفر به عنوان نمونه انتخاب شد اما به علت تکمیل ناقص پرسشنامه‌ها در نهایت نتایج ۳۹۸ نفر که قابلیت تحلیل داشت مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به شرایط کرونا و محدودیت‌ها در رفت آمد، عدم حضور منظم دانش‌آموزان در کلاس‌ها و مدارس، همچنین تعطیلی مدارس نمونه مورد نظر بر اساس سهولت در دسترس

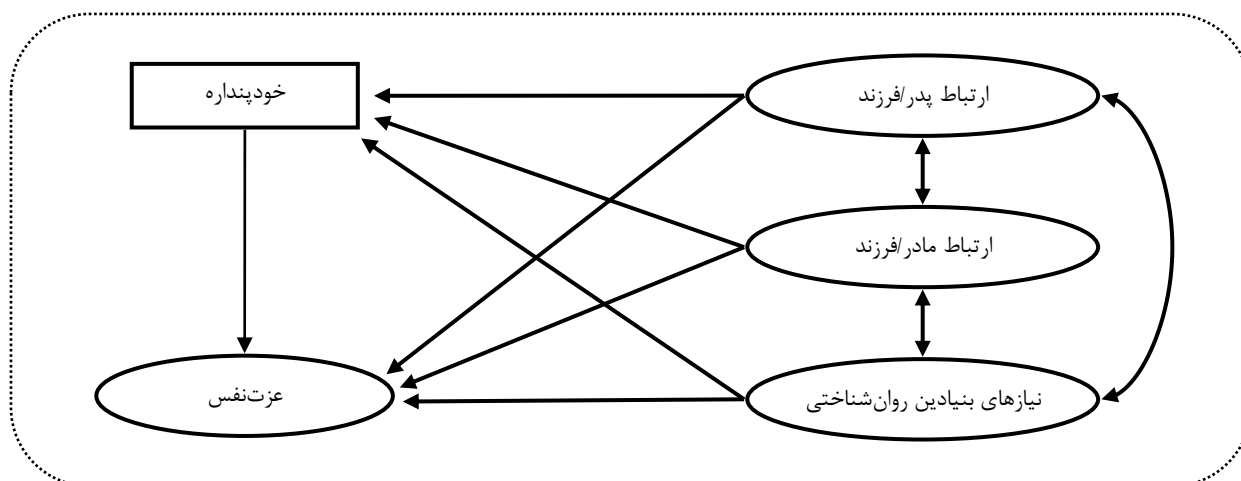
نوجوانی که اثری تسریعی بر دیگر شرایط نوجوان دارد و می‌تواند عزت‌نفس وی را تحت تأثیر قرار دهد و در ارتباط نزدیک با متغیرهای مرتبط با خانواده و ارضای نیازهای بنیادین قرار گیرد، متغیر خودپنداره^۱ است [۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸]. خودپنداره یکی از مفاهیم بنیادی نظریه راجرز^۲ است و از طریق تعاملات اجتماعی حاصل می‌شود. راجرز در نظریه خود برای هر فرد دو نوع خودپنداره در نظر می‌گیرد که شامل خودپنداره واقعی و خودپنداره آرمانی^۳ است، خودپنداره واقعی آگاهی از آنچه هستیم و آنچه می‌توانیم انجام دهیم را شامل می‌شود و خودپنداره آرمانی یا ایده‌آل تصور ما از آنچه می‌خواهیم شویم یا آنچه دوست داریم باشیم را شامل می‌شود، هرچه فاصله بین خودآرمانی و خودواقعی کمتر باشد افراد احساس رضایت بیشتری می‌کنند [۲۹].

در سال‌های اولیه زندگی، خودپنداره به شدت تحت تأثیر واکنش‌ها و رفتارهای اطرافیان نسبت به فرد قرار می‌گیرد [۳۰]. برخی از پژوهش‌ها نشان می‌دهند که عزت‌نفس کودکان بر اساس خودپنداره آنها ساخته می‌شود [۲۴، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴]. خودپنداره نه تنها نقش مؤثری بر عزت‌نفس دارد بلکه بر بهداشت و سلامت روان هم تأثیر می‌گذارد [۳۴، ۳۳، ۳۲، ۲۴]. از طرفی دیگر به نظر می‌رسد خودپنداره با نیازهای بنیادین روان‌شناختی هم در ارتباط است [۳۵]. مشخص شد که ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی در زوجین، اعتماد به نفس و عزت‌نفس آنها را افزایش داده و ارضای این نیازها بر شکل‌گیری خودپنداره اثرگذار است. با توجه به اینکه نتایج تحقیقات از یک سو تأثیر روابط والد-فرزند و ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی بر خودپنداره [۳۶، ۳۰، ۲۸] و از سوی دیگر تأثیر خودپنداره را بر عزت‌نفس نشان می‌دهند [۲۴، ۳۱، ۳۲، ۲۵، ۲۶، ۲۷]. از این جهت بررسی نقش میانجی‌گری خودپنداره در ارتباط بین رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی با عزت‌نفس یکی از مسائل اساسی این پژوهش است که مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

بر اساس مطالب مطرح‌شده احتمال می‌رود رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی هم به صورت مستقیم

- 1 . Self - concept
- 2 . Rogers
- 3 . Ideal - Self

4 . Loehin
5 . Kline

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش روش

کوپر اسمیت (۱۹۶۷) بر اساس تجدید نظر انجام‌شده روی مقیاس راجرز و دیموند^۲ (۱۹۵۴) تهیه شده است. این ابزار دارای ۵۸ ماده است که ۸ ماده آن دروغ‌سنج و ۵۰ ماده دیگر عزت‌نفس فرد را می‌سنجد و پاسخ‌ها به صورت بلی و خیر هستند [۴۰]. چنانچه آزمودنی از ۸ ماده دروغ‌سنج بیشتر از ۴ نمره کسب کند نشان‌دهنده اعتبار پایین آن آزمون است و آزمودنی سعی در بهتر جلوه‌دادن خود داشته است [۲۷]. این ابزار عزت‌نفس کودکان و نوجوانان را در چهار بعد عزت‌نفس اجتماعی (همسالان) با ۸ ماده، عزت‌نفس تحصیلی (مدرسه) با ۸ ماده، عزت‌نفس خانوادگی با ۸ ماده و عزت‌نفس عمومی (خود) با ۲۶ ماده می‌سنجد که علاوه بر این ۴ خرده مقیاس یک نمره کلی نیز برای فرد به دست می‌آید [۴۱]. حداکثر نمره در مقیاس عمومی برابر ۲۶ و در هر یک از مقیاس‌های دیگر ۸ است همچنین حداکثر نمره کلی عزت‌نفس ۵۰ است [۴۲]. کوپر اسمیت (۱۹۹۰) در پژوهش خود ضریب همسانی درونی ۰/۸۶ تا ۰/۹۰ و ضریب بازآزمایی بعد از پنج هفته ۰/۸۸ و بعد از سه سال ۰/۷۰ گزارش کرده است [۴۲]. هرز و گولن^۳ (۱۹۹۹) ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ را برای نمره کلی این آزمون گزارش کرده‌اند [۴۳]. همچنین ادومندسون و همکاران^۴ (۲۰۰۶) ضریب همسانی درونی ۰/۸۶ تا ۰/۹۰ را برای این مقیاس گزارش کرده‌اند [۴۴]. در مطالعه صفرزاده و

انتخاب شد. ملاک‌های ورود شامل در حال تحصیل بودن آزمودنی‌ها در دوره دوم متوسطه و قراردادن آنها در رده سنی ۱۵ تا ۱۸ سال بود. ملاک‌های خروج از پژوهش شامل عدم رضایت آزمودنی‌ها برای شرکت در پژوهش، تکمیل ناقص پرسشنامه‌ها توسط آزمودنی‌ها و قراردادن آنها در بازه سنی مورد نظر بود. روش کار در ابتدا به این صورت بود که پس از اخذ نامه از دانشگاه الزهرا و ارسال آن به اداره آموزش و پرورش شهرستان میبد و کسب مجوز از اداره مربوطه لینک پرسشنامه‌های پژوهش که به صورت آنلاین طراحی شده بودند (گوگل فرم) برای دانش‌آموزان دختر و پسر دوره دوم دبیرستان‌های میبد ارسال شد، در مرحله بعد آزمودنی‌ها با آگاهی از محرمانه‌بودن پاسخ‌ها و داوطلبانه‌بودن پژوهش در صورت تمایل به سؤالات پرسشنامه‌ها پاسخ دادند و در نهایت پس از حذف موارد ناقص، پرسشنامه‌های کامل جمع‌آوری و به‌منظور تحلیل وارد نرم‌افزارهای آماری SPSS 25 و AMOS 24 شد.

ابزارهای پژوهش

جهت اجرای پژوهش از چهار پرسشنامه استاندارد شده و همچنین یک پرسشنامه به‌منظور سنجش مشخصات جمعیت‌شناختی آزمودنی‌ها شامل جنسیت، پایه تحصیلی، سن آزمودنی‌ها، تحصیلات پدر و مادر و شهر محل سکونت آزمودنی‌ها استفاده شد.

سیاهه عزت‌نفس کوپر اسمیت^۱: این سیاهه توسط

2. Rogers & Dymond
3. Herz & Gullone
4. Edmondson et al

1. Cooper Smith Self-esteem Inventory

متوسط و نمرات بالاتر از ۱۰۵ نشان دهنده ارضای بالای این نیازهاست [۵۰]. در مطالعه گاردیا و همکاران (۲۰۰۰) ضرایب پایانی این آزمون با اجرای روی پدر، مادر، دوستان و شریک عشقی به ترتیب ۰/۹۱، ۰/۹۱، ۰/۹۱، ۰/۹۱ گزارش شد [۵۱، ۵۲]. ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس در پژوهش‌های جانستون و فینی^۵ ۲۰۱۰، کشدان و همکاران^۶، ۲۰۰۹، نیمیک و همکاران^۷ ۲۰۰۹، مورد تأیید قرار گرفته است [۵۳، ۵۴، ۵۵]. در پژوهش بشارت و رنجبر کلاگری (۱۳۹۲)، همسانی درونی این آزمون برحسب آلفای کرونباخ ۰/۸۳ تا ۰/۹۱ به دست آمد و پایانی بازآزمایی این آزمون ۰/۶۷ تا ۰/۷۷ برای زیر مقیاس‌های مختلف آن گزارش شد [۴۹]. در پژوهش عمارلو و شاره (۱۳۹۷)، نیز ضریب آلفای کرونباخ برای بعد شایستگی خودمختاری و ارتباط یا تعلق به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۸۰، ۰/۸۷ گزارش شده است [۵۰].

مقیاس خودپنداره^۸: این مقیاس توسط راجرز در سال‌های ۱۹۵۷-۱۹۳۸ به منظور سنجش میزان خودپنداره افراد تدوین شد. این ابزار دارای دو فرم الف و ب است که فرم الف (خودپنداره واقعی) و فرم ب (خودپنداره آرمانی یا ایده‌آل) را مورد سنجش قرار می‌دهد. این آزمون دارای ۲۵ جفت صفت متضاد است که به صورت متضاد و در مقابل هم قرار گرفته‌اند و فاصله بین دو صفت با طیف ۷ درجه‌ای لیکرت از نمرات ۱ تا ۷ مورد ارزیابی قرار می‌گیرد [۵۶]. با توجه به اینکه پرسشنامه دارای ۲۵ سؤال است آنها را به توان ۲ رسانده و بعد با هم جمع می‌شوند، سپس از آنها جذر گرفته می‌شود تا نمره فرد در آزمون به دست آید. اگر نمره به دست آمده بین ۰ تا ۷ باشد فرد خودپنداره مثبت و نرمالی دارد و اگر نمره به دست آمده بین ۷ تا ۱۰ باشد خودپنداره فرد متوسط است و نمره خام ۱۰ به بالا خودپنداره منفی را نشان می‌دهد [۵۷]. ضریب پایانی این آزمون به روش دو نیم کردن ۰/۸۰ به دست آمد و روایی محتوایی آن توسط اساتید و مشاوران مورد تأیید قرار گرفته است [۵۸]. در پژوهش نوربخش و حسن پور (۱۳۸۳) پایایی به روش آزمون بازآزمون برابر با ۰/۸۳ و به روش آلفای کرونباخ و دو نیم کردن ۰/۷۴ و ۰/۶۵ محاسبه شد [۵۹].

مرعشیان (۱۳۹۳)، ضرایب پایانی برای پسران و دختران به ترتیب ۰/۹۰ و ۰/۹۲ گزارش شد [۴۵]. پورشافعی (۱۳۷۰)، با روش دو نیم کردن ضریب پایانی را ۰/۸۷ و با روش بازآزمایی این آزمون با فاصله ۱۴ هفته و ۱۲ روز ضریب ۰/۷۷ و ۰/۸۰ را برای این آزمون گزارش کرده است [۴۶].

مقیاس رابطه والد-فرزند^۱: این مقیاس توسط فاین، مورلند و شوبل^۲ (۱۹۸۳) تدوین شد که برای سنجش کیفیت ارتباط والد-فرزند به کار می‌رود و نظر نوجوانان را درباره رابطه آنها با والدینشان می‌سنجد. این مقیاس دارای دو فرم ۲۴ ماده‌ای است که یک فرم آن برای سنجش رابطه با پدر و یک فرم دیگر برای سنجش رابطه با مادر به کار می‌رود. نمره گذاری این مقیاس به صورت طیف ۷ درجه‌ای لیکرت (۱ = هیچ، ۷ = خیلی زیاد) است و نمره بالاتر در این مقیاس کیفیت رابطه بهتر والد-فرزند را نشان می‌دهد و نمره کل، مجموع میانگین خرده مقیاس‌ها هست [۴۷]. فاین و همکاران (۱۹۸۳) ضرایب آلفای کرونباخ برای این پرسشنامه را برای نسخه پدر ۰/۹۶ و برای نسخه مادر ۰/۹۴ گزارش کرده‌اند که اعتبار بالای این ابزار را نشان می‌دهد [۴۸]. در پژوهش مهربان و همکاران (۱۳۹۸) ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس مربوط به پدر ۰/۸۳ تا ۰/۹۶ و برای خرده مقیاس مادر ۰/۶۷ تا ۰/۹۶ و ضریب آلفای کلی والدین ۰/۸۷ به دست آمده است [۴۷].

مقیاس نیازهای بنیادین روان‌شناختی^۳: این مقیاس توسط گاردیا، ریان و دسی^۴ (۲۰۰۰) تدوین شده است و میزان احساس حمایت و ارضای سه نیاز اساسی خودمختاری، شایستگی و تعلق یا ارتباط را می‌سنجد همچنین این مقیاس دارای ۲۱ سؤال است که بر اساس طیف ۷ درجه‌ای لیکرت (از نمره ۱ کاملاً غلط است تا نمره ۷ کاملاً درست است) نمره گذاری می‌شود [۴۹]. حداقل امتیاز در این مقیاس ۲۱ و حداکثر ۱۴۷ است اگر نمره فرد بین ۲۱ تا ۴۲ باشد نشان دهنده این است که نیازهای بنیادین روان‌شناختی او کم ارضا شده است همچنین نمره بین ۴۲ تا ۱۰۵ نشان دهنده نیازهای بنیادین روان‌شناختی

5. Johnston & Finney
6. Kashdan et al
7. Neimiec et al
8. Self-Concept Scale

1. Parent-child Relationship Scale
2. Fine, Moreland & Schwebel
3. Basic Psychological Need Scale
4. La Guardia, Ryan & Couchman

یافته‌ها

در این پژوهش ۳۹۸ دانش‌آموز مقطع متوسطه دوم شرکت کردند که ۱۹۱ نفر (۴۸ درصد) از آنان دختر و ۲۰۷ نفر (۵۲ درصد) دیگر پسر بودند. میانگین و انحراف استاندارد سن شرکت‌کنندگان به ترتیب ۱۶/۰۱ و ۰/۹۵ سال بود و ۱۷۲ نفر (۴۳/۲ درصد) از آنان در پایه دهم، ۱۲۳ نفر

در این پژوهش ۳۹۸ دانش‌آموز مقطع متوسطه دوم شرکت کردند که ۱۹۱ نفر (۴۸ درصد) از آنان دختر و ۲۰۷ نفر (۵۲ درصد) دیگر پسر بودند. میانگین و انحراف استاندارد سن شرکت‌کنندگان به ترتیب ۱۶/۰۱ و ۰/۹۵ سال بود و ۱۷۲ نفر (۴۳/۲ درصد) از آنان در پایه دهم، ۱۲۳ نفر

جدول ۱. ماتریس همبستگی متغیرهای تحقیق

۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
														-
													۰/۶۴**	۰/۵۲**
												۰/۶۰**	۰/۲۵**	۰/۳۳**
											۰/۲۸**	۰/۴۶**	۰/۳۷**	۰/۳۷**
										-	۰/۷۷**	۰/۳۱**	۰/۳۵**	۰/۱۹**
											۰/۷۵**	۰/۳۵**	۰/۳۵**	۰/۲۵**
								-	۰/۵۷*	۰/۵۹**	۰/۶۴**	۰/۱۷**	۰/۲۷**	۰/۱۸**
									۰/۲۹**	۰/۴۱**	۰/۴۱**	۰/۲۴**	۰/۲۷**	۰/۱۴**
										۰/۵۶**	۰/۳۶**	۰/۴۲**	۰/۲۷**	۰/۱۵**
											۰/۶۴**	۰/۱۱**	۰/۳۰**	۰/۱۵**
											۰/۶۰**	۰/۱۰**	۰/۲۶**	۰/۴۸**
											۰/۵۰**	۰/۱۰**	۰/۲۶**	۰/۴۸**
											۰/۵۴**	۰/۴۵**	۰/۶۳**	۰/۵۸**
											۰/۵۴**	۰/۴۵**	۰/۶۳**	۰/۵۸**
											۰/۵۱**	۰/۴۸**	۰/۶۶**	۰/۵۵**
											۰/۵۱**	۰/۴۸**	۰/۶۶**	۰/۴۷**
											۰/۴۹**	۰/۵۲**	۰/۴۷**	۰/۴۷**
											۰/۴۰**	۰/۵۲**	۰/۴۷**	۰/۴۷**
											۰/۳۶**	۰/۳۶**	۰/۴۷**	۰/۴۲**
											۰/۳۶**	۰/۳۶**	۰/۴۷**	۰/۴۲**

متغیرهایی که در آنها درصد داده‌های گم‌شده بیشتر از ۵ باشد، بهتر است از لیست داده‌ها حذف شوند. برای مقابله با مقادیر گم‌شده از روش «بیشینه انتظار»^۱ استفاده شد. از نظر بسیاری از صاحب‌نظران روش EM در مقایسه با دیگر روش‌ها از کارآمدی بسیار بالایی برخوردار است [۳۹]. در ادامه جدول ۲ میانگین، انحراف استاندارد، کشیدگی و چولگی همه متغیرها و عامل تورم واریانس^۲ و ضریب تحمل تحمل متغیرهای پیش‌بین را نشان می‌دهد.

ضرایب همبستگی بین متغیرها در جهت مورد انتظار و همسو با پیشینه پژوهش بود. به‌طوری که همه مؤلفه نیازهای بنیادین و ارتباط والد/فرزند به‌صورت مثبت و متغیر خودپنداره به‌صورت منفی و در سطح معناداری ۰/۰۱ با مؤلفه‌ها عزت‌نفس همبسته بودند. گفتنی است که در پرسشنامه به کار گرفته‌شده برای سنجش متغیر خودپنداره، نمرات بالا نشانگر خودپنداره پایین است. بنابراین جهت همبستگی بین خودپنداره و دیگر متغیرها منطقی و معقول است. پیش از تحلیل، بررسی داده‌ها نشان داد که نسبت داده‌های گم‌شده به داده‌های کامل در هر متغیر کمتر از ۵ درصد است. از نظر میر، گامست و گوارینو (۲۰۰۶)

۱. EM
۲. VIF

جدول ۲. توصیف داده‌ها و بررسی مفروضه‌ها نرمال بودن و همخطی بودن

متغیر	توصیف داده‌ها		مفروضه نرمال بودن		مفروضه همخطی بودن	
	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی	ضریب آلفای کرونباخ	ضریب تحمل
نیازهای بنیادین- خودمختاری	۳۲/۷۹	۷/۱۹	-۰/۳۵	۰/۱۳	۰/۷۲	۰/۵۳
نیازهای بنیادین- شایستگی	۲۹/۵۵	۷/۰۱	-۰/۳۳	-۰/۴۸	۰/۷۴	۰/۳۷
نیازهای بنیادین- ارتباط	۳۸/۰۹	۷/۱۶	-۰/۱۲	-۰/۰۶	۰/۶۲	۰/۵۸
ارتباط پدر/فرزند- احساسات مثبت	۱۷/۹۳	۶/۶۳	-۰/۴۲	-۰/۹۷	۰/۷۷	۰/۲۷
ارتباط پدر/فرزند- آمیختگی	۲۵/۶۴	۸/۵۲	-۰/۲۰	-۱/۱۶	۰/۷۷	۰/۲۷
ارتباط پدر/فرزند- ارتباطات	۱۵/۶۶	۶/۹۵	-۰/۰۴	-۱/۲۱	۰/۸۶	۰/۲۹
ارتباط پدر/فرزند- خشم	۴/۲۲	۱/۷۹	-۰/۲۷	-۱/۰۱	-	۰/۵۴
ارتباط مادر/فرزند- احساسات مثبت	۳۰/۳۳	۱۰/۳۳	-۰/۸۰	-۰/۶۱	۰/۸۹	۰/۳۳
ارتباط مادر/فرزند- گم‌گشتگی نقش	۸/۰۲	۳/۴۶	-۰/۱۰	-۱/۲۳	۰/۶۳	۰/۵۴
ارتباط مادر/فرزند- تعیین هویت	۱۸/۷۷	۶/۷۹	-۰/۶۳	-۰/۷۲	۰/۷۸	۰/۲۳
ارتباط مادر/فرزند- ارتباطات	۳۰/۰۳	۱۱/۲۳	-۰/۹۴	-۰/۳۳	۰/۸۹	۰/۲۲
خودپنداره	۸/۵۲	۴/۸۰	۰/۷۱	۰/۱۳	۰/۸۸	۰/۴۶
عزت نفس- عمومی	۱۷/۴۳	۵/۵۹	-۰/۶۵	-۰/۳۷	۰/۸۷	-
عزت نفس- خانوادگی	۴/۴۷	۲/۹۳	-۰/۳۲	-۱/۵۰	۰/۸۱	-
عزت نفس- اجتماعی	۵/۵۸	۱/۸۷	-۰/۵۶	-۰/۵۷	۰/۶۲	-
عزت نفس- تحصیلی	۵/۱۰	۲/۰۸	-۰/۵۵	-۰/۴۸	۰/۷۰	-

تحمل همه متغیرهای پیش‌بین بزرگ‌تر از ۰/۱ و مقادیر عامل تورم واریانس آنها کوچک‌تر از ۱۰ است. بر این اساس می‌توان گفت مفروضه همخطی بودن نیز در بین داده‌های پژوهش حاضر برقرار بود. در این تحقیق به منظور ارزیابی برقراری یا عدم برقراری مفروضه نرمال بودن توزیع چندمتغیری، از تحلیل اطلاعات مربوط به «فاصله مهلنوبایس^۱» و ترسیم نمودار توزیع آن استفاده شد. مقادیر چولگی و کشیدگی نمرات فاصله مهلنوبایس به ترتیب ۰/۹۲ و ۰/۳۹ بود که نشان می‌دهد ارزش کشیدگی اطلاعات مهلنوبایس در ± 2 بوده و بنابراین مفروضه نرمال بودن توزیع چندمتغیری در بین داده‌ها برقرار بود.

در این پژوهش به منظور ارزیابی مفروضه نرمال بودن توزیع داده‌ها مقادیر کشیدگی و چولگی مورد بررسی قرار گرفت و همچنان که جدول ۲ نشان می‌دهد مقادیر یادشده برای همه متغیرها در محدوده +۲ و -۲ قرار دارد. بنابراین می‌توان گفت توزیع داده‌های مربوط به متغیرهای پژوهش نرمال بود. همچنین ضرایب آلفای کرونباخ همه مؤلفه‌ها و متغیرهای پژوهش حاضر نزدیک یا بالاتر از ۰/۷ هستند. این موضوع بیانگر همسانی درونی قابل قبول گویه‌های پرسشنامه‌هایی است که برای سنجش متغیرهای پژوهش حاضر به کار گرفته شده‌اند. مفروضه همخطی بودن به کمک مقادیر عامل تورم واریانس و ضریب تحمل مورد بررسی قرار گرفت و همچنان که جدول ۲ نشان می‌دهد، مقادیر ضریب

1. Mahalanobis distance (D)

(ML) مورد ارزیابی قرار گرفت. جدول ۳ شاخص‌های برازندگی مدل اندازه‌گیری را نشان می‌دهد.

جدول ۳ نشان می‌دهد که همه شاخص‌ها برازندگی حاصل از تحلیل عاملی تأییدی از برازش قابل قبول مدل اندازه‌گیری با داده‌های گردآوری شده حمایت می‌کنند ($\chi^2/df=2/59$, $GFI=0/905$, $PGFI=0/759$, $CFI=0/948$, $AGFI=0/866$ و $RMSEA=0/069$). جدول ۴ بارهای عاملی استاندارد و غیراستاندارد مربوط به نشانگرها در مدل اندازه‌گیری را نشان می‌دهد.

جدول ۴ نشان می‌دهد که بزرگ‌ترین بار عاملی متعلق به نشانگر ارتباطات ($\beta=0/923$) ارتباط مادر/فرزند و کوچک‌ترین بار عاملی متعلق به نشانگر خشم ($\beta=0/678$) ارتباط پدر/فرزند است. بدین ترتیب با توجه به اینکه بارهای عاملی همه نشانگرها بالاتر از $0/32$ بود، بنابراین همه آنها از توان لازم برای اندازه‌گیری متغیرهای مکنون پژوهش حاضر برخوردار بودند. شکل ۲ مدل اندازه‌گیری پژوهش و بارهای عاملی آن با استفاده از داده‌های استاندارد را نشان می‌دهد.

پس از ارزیابی داده‌ها و اطمینان از برقراری مفروضه‌ها تحلیل، داده‌ها با استفاده از روش مدل‌یابی معادله ساختاری تحلیل شد. به این منظور ابتدا مدل اندازه‌گیری و در ادامه مدل ساختاری پژوهش مورد آزمون قرار گرفت.

الف) مدل اندازه‌گیری: همچنان که در شکل ۲ ملاحظه می‌شود در پژوهش حاضر چنین فرض شده بود که متغیر مکنون نیازهای بنیادین به‌وسیله نشانگرهای خودمختاری، شایستگی و ارتباط، متغیر مکنون ارتباط پدر/فرزند به‌وسیله نشانگرهای احساسات مثبت، آمیختگی، ارتباطات و خشم، متغیر مکنون ارتباط مادر/فرزند به‌وسیله نشانگرهای احساسات مثبت، گم‌گشتگی نقش، تعیین هویت و ارتباطات و متغیر مکنون عزت‌نفس به‌وسیله نشانگرهای عزت‌نفس عمومی، عزت‌نفس خانوادگی، عزت‌نفس اجتماعی و عزت‌نفس تحصیلی سنجیده می‌شود. چگونگی برازش مدل اندازه‌گیری با داده‌ها گردآوری شده با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی و با به‌کارگیری نسخه ۲۴ نرم‌افزار AMOS و استفاده از روش برآورد بیشینه احتمال

جدول ۳. شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری

شاخص‌ها برازندگی	مدل اولیه	نقطه برش ^۱
مجذور کای ^۲	۲۴۲/۷۶	-
درجه آزادی مدل	۸۴	-
χ^2/df ^۳	۲/۸۹	کمتر از ۳
GFI ^۴	۰/۹۰۵	> ۰/۹۰
AGFI ^۵	۰/۸۶۶	> ۰/۸۵۰
CFI ^۶	۰/۹۴۸	> ۰/۹۰
PGFI ^۷	۰/۷۵۹	> ۰/۵۰
RMSEA ^۸	۰/۰۶۹	< ۰/۰۸

۱. نقاط برش بر اساس دیدگاه کلاین (۲۰۱۶)

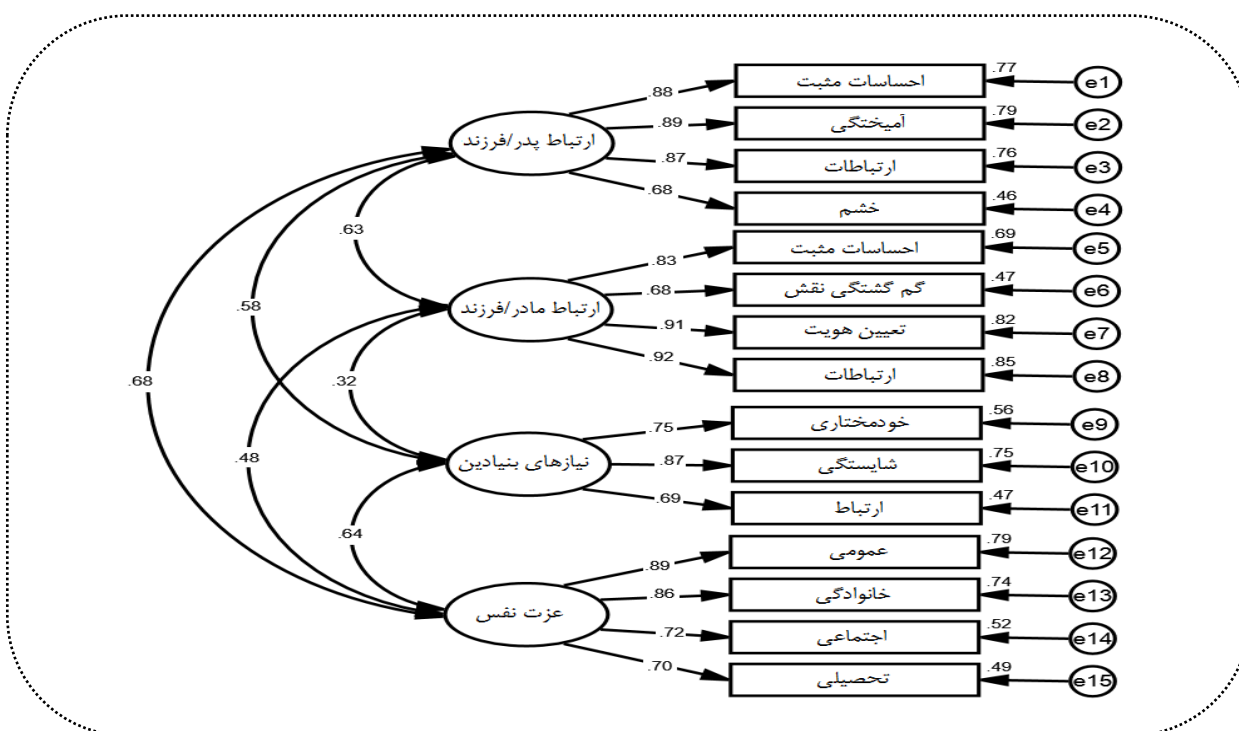
2. Chi-Square
3. normed chi-square
4. Goodness Fit Index
5. Adjusted Goodness Fit Index
6. Comparative Fit Index
7. Parsimony Goodness-of-Fit Index
8. Root Mean Square Error of Approximation

جدول ۴. پارامترهای مدل اندازه‌گیری پژوهش در تحلیل عاملی تأییدی

متغیر مکنون - نشان‌گر	b	β	SE	t
ارتباط پدر/فرزند- احساسات مثبت	۱	۰/۸۷۸		
ارتباط پدر/فرزند- آمیختگی	۱/۳۰۵	۰/۸۹۱	۰/۰۵۵	۲۴/۵۱**
ارتباط پدر/فرزند- ارتباطات	۱/۰۴۲	۰/۸۷۳	۰/۰۴۴	۲۳/۶۱**
ارتباط پدر/فرزند- خشم	۰/۲۰۹	۰/۶۷۸	۰/۰۱۳	۱۵/۶۰**
ارتباط مادر/فرزند- احساسات مثبت	۱	۰/۸۲۹		
ارتباط مادر/فرزند- گم‌گشتگی نقش	۰/۲۷۶	۰/۶۸۳	۰/۰۱۸	۱۵/۱۰**
ارتباط مادر/فرزند- تعیین هویت	۰/۷۱۹	۰/۹۰۷	۰/۰۳۱	۲۲/۸۴**
ارتباط مادر/فرزند- ارتباطات	۱/۲۱۱	۰/۹۲۳	۰/۰۵۲	۲۳/۳۷**
نیازهای بنیادین- خودمختاری	۱	۰/۷۴۶		
نیازهای بنیادین- شایستگی	۱/۱۳۳	۰/۸۶۶	۰/۰۷۰	۱۶/۱۹**
نیازهای بنیادین- ارتباط	۰/۹۲۰	۰/۶۸۹	۰/۰۷۰	۱۳/۱۶**
عزت نفس- عمومی	۱	۰/۸۹۰		
عزت نفس- خانوادگی	۰/۵۰۷	۰/۸۶۱	۰/۰۲۲	۲۳/۰۴**
عزت نفس- اجتماعی	۰/۲۷۱	۰/۷۲۰	۰/۰۱۶	۱۷/۰۷**
عزت نفس- تحصیلی	۰/۲۹۳	۰/۷۰۰	۰/۰۱۸	۱۶/۳۶**

$P^{**} < ۰/۰۱$

نکته: با توجه به اینکه بارهای عاملی استاندارد نشده مربوط به احساسات مثبت، خودمختاری و عزت نفس عمومی با عدد ۱ تثبیت شده، لذا خطای استاندارد و نمرات t برای آنها محاسبه نشده است.

شکل ۲. مدل اندازه‌گیری با استفاده از داده‌ها استاندارد

جدول ۵. شاخص‌های برازندگی مدل ساختاری

مدل ساختاری	شاخص‌ها برازندگی
۳۲۷/۴۸	مجدور کای
۹۵	درجه آزادی مدل
۳/۴۵	χ^2/df
۰/۹۰۷	GFI
۰/۸۶۴	AGFI
۰/۹۵۱	CFI
۰/۷۵۲	PGFI
۰/۰۷۹	RMSEA

ب) مدل ساختاری: پس از اطمینان از برازش قابل قبول مدل اندازه‌گیری با داده‌ها گردآوری شده و اطمینان از توان نشانگرها در اندازه‌گیری متغیرهای مکنون، فرضیه‌ها پژوهش با استفاده از روش مدل‌یابی معادله ساختاری آزمون شد. در مدل ساختاری پژوهش حاضر چنین فرض شده بود که ارتباط با والدین و نیازهای بنیادین روان‌شناختی هم به صورت مستقیم و هم با میانجی‌گری خودپنداره، بر عزت‌نفس نوجوانان مؤثر است. جدول ۵ شاخص‌های برازندگی مدل ساختاری را نشان می‌دهد. همچنان که جدول ۵ نشان می‌دهد همه شاخص‌های برازندگی حاصل از تحلیل مدل‌یابی معادله ساختاری از برازش مدل ساختاری با داده‌های گردآوری شده حمایت می‌کنند ($\chi^2/df=3/45$, CFI = 0/951, PGFI = 0/752, GFI = 0/907, AGFI = 0/864, RMSEA = 0/079). جدول ۶ ضرایب مسیر مستقیم و کل بین متغیرها را در مدل ساختاری پژوهش نشان می‌دهد.

جدول ۶. ضرایب مسیر بین مستقیم و کل بین متغیرها

متغیرهای پیش‌بین	b	SE	β	p
نیازهای بنیادی ← خودپنداره	-۰/۴۷۳	۰/۰۵۵	-۰/۵۲۵	۰/۰۰۱
ارتباط مادر/فرزند ← خودپنداره	-۰/۱۳۲	۰/۰۲۹	-۰/۲۳۴	۰/۰۰۱
ارتباط پدر/فرزند ← خودپنداره	-۰/۱۳۵	۰/۰۴۹	-۰/۱۶۴	۰/۰۰۸
خودپنداره ← عزت‌نفس	-۰/۳۶۹	۰/۰۶۱	-۰/۳۵۱	۰/۰۰۱
مسیر مستقیم نیازهای بنیادی ← عزت‌نفس	۰/۴۷۰	۰/۰۵۲	۰/۴۹۵	۰/۰۰۱
مسیر مستقیم ارتباط مادر/فرزند ← عزت‌نفس	۰/۰۲۳	۰/۰۲۹	۰/۰۴۰	۰/۳۶۱
مسیر مستقیم ارتباط پدر/فرزند ← عزت‌نفس	۰/۱۲۸	۰/۰۴۹	-۰/۱۴۸	۰/۰۰۹
مسیر کل نیازهای بنیادی ← عزت‌نفس	۰/۶۴۴	۰/۰۵۲	۰/۶۸۰	۰/۰۰۱
مسیر کل ارتباط مادر/فرزند ← عزت‌نفس	۰/۰۷۲	۰/۰۲۹	۰/۱۲۲	۰/۰۲۲
مسیر کل ارتباط پدر/فرزند ← عزت‌نفس	۰/۱۷۸	۰/۰۵۵	-۰/۲۰۵	۰/۰۰۲

عزت‌نفس ($\beta=0/680$, $p<0/01$) نیز مثبت و در سطح ۰/۰۱ معنادار بود. جدول ۶ نشان می‌دهد که ضریب مسیر بین خودپنداره و عزت‌نفس ($\beta=0/351$, $p<0/01$) منفی و در سطح ۰/۰۱ معنادار است. جدول ۷ ضرایب مسیر غیرمستقیم بین متغیرها با استفاده از آزمون بوت استراپ را نشان می‌دهد.

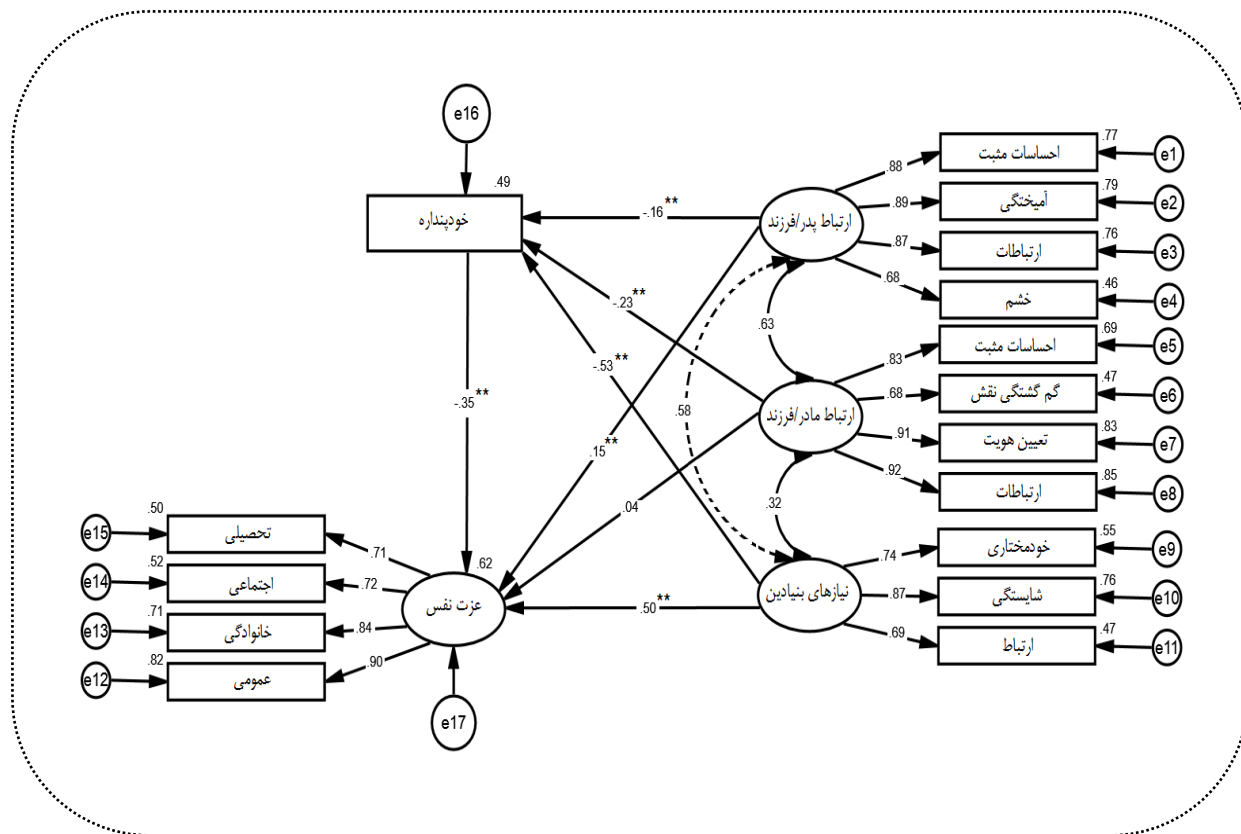
جدول ۶ نشان می‌دهد که ضریب مسیر کل بین ارتباط مادر/فرزند و عزت‌نفس ($\beta=0/122$, $p<0/05$) از یک سو و ارتباط پدر/فرزند و عزت‌نفس ($\beta=0/205$, $p<0/01$) از سوی دیگر مثبت و به ترتیب در سطوح ۰/۰۵ و ۰/۰۱ معنادار است. ضریب مسیر کل بین نیازهای بنیادین روان‌شناختی و

اساس چنین نتیجه‌گیری شد که خودپنداره در نوجوانان رابطه بین ارتباط مادر/فرزند، ارتباط پدر/فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی با عزت نفس را به صورت مثبت و معنادار میانجی‌گری می‌کند. شکل ۳ مدل ساختاری پژوهش در تبیین روابط بین ارتباط والد- فرزند، نیازهای بنیادین روان‌شناختی، خودپنداره و عزت نفس را در نوجوانان نشان می‌دهد.

منطبق بر نتایج جدول ۷ ضریب مسیر غیرمستقیم بین ارتباط مادر/فرزند و عزت نفس ($\beta=0/082, p<0/01$) از یک سو و ارتباط پدر/فرزند و عزت نفس ($\beta=0/057, p<0/01$) از سوی دیگر مثبت و در سطح و ۰/۰۱ معنادار بود. در نهایت جدول ۶ نشان می‌دهد که ضریب مسیر غیرمستقیم بین نیازهای بنیادین روان‌شناختی و عزت نفس ($p<0/01$) مثبت ($\beta=0/184$) و در سطح و ۰/۰۱ معنادار است. بر این

جدول ۷. ضرایب مسیر غیرمستقیم بین متغیرها با استفاده از آزمون بوت استراپ

متغیرهای پیش‌بین	b_{ab}	SE_{ab}	β_{ab}	p
نیازهای بنیادی ^a ← خودپنداره ^b ← عزت نفس	۰/۱۷۵	۰/۰۳۱	۰/۱۸۴	۰/۰۰۱
ارتباط مادر/فرزند ^a ← خودپنداره ^b ← عزت نفس	۰/۰۴۹	۰/۰۱۴	۰/۰۸۲	۰/۰۰۱
ارتباط پدر/فرزند ^a ← خودپنداره ^b ← عزت نفس	۰/۰۵۰	۰/۰۲۰	۰/۰۵۷	۰/۰۰۸

شکل ۳. مدل ساختاری پژوهش

نیازهای نوزاد را به‌طور کامل و منظم برآورده می‌کند و در هنگام برآورده کردن نیازهای نوزاد، او را در آغوش می‌گیرد و این موجب عشق و صمیمیت بین آنها و شکل‌گیری رابطه‌ای ویژه میان مادر و نوزاد می‌شود و نتیجه این رابطه خاص ایجاد حس امنیت و اعتماد در کودک است [۱۷]. در واقع احساس اعتماد و امنیت سبب خواهد شد کودک تصور بهتر و مثبت‌تری از خود داشته باشد، تصویر مثبتی که حاصل تعامل گرم و صمیمانه میان والد و فرزند است و در همین راستا ارزیابی‌های مثبت یا منفی از خود سبب شکل‌گیری عزت‌نفس در فرد خواهد شد. هرچه کودک یا نوجوان بتواند روابط گرم و صمیمانه‌تری را با والدین خود تجربه کند خودپنداره مثبتی در او شکل می‌گیرد، در نتیجه فرد عزت‌نفس بالاتری خواهد داشت. در همین راستا در پژوهش پالوس و همکاران (۲۰۱۸) نیز نشان داده شد خودپنداره به‌عنوان یک ساختار شناختی و عاملی اثربخش در رشد کودک و نوجوان تا حد زیادی تحت تأثیر روابط مادر-فرزند است علاوه‌براین در پژوهش ایشان مشخص شد کیفیت روابط مادر-فرزندی نه تنها خودپنداره بلکه عزت‌نفس عمومی کودکان را نیز پیش‌بینی می‌کند [۶۲]. نتایج پژوهش وندر کرویسین و همکاران (۲۰۱۹) به‌نوعی در راستای این یافته پژوهشی است، در پژوهش آنها نشان داده شد نحوه برخورد اطرافیان با فرد و عقیده و نظری که نسبت به او دارند سبب ایجاد خودپنداره در دوران نوجوانی می‌شود همچنین این تأثیر می‌تواند به ایجاد یک خودپنداره پایدار کمک کند [۶۱]. به‌طور کلی پژوهش‌ها نشان می‌دهند دل‌بستگی ایمن با والدین سبب ایجاد تصور مثبت از خود و ارتباط سازگاران با دیگران خواهد شد در واقع مطابق با مطالعات تجربی بین دل‌بستگی ایمن و خودپنداره مثبت رابطه وجود دارد [۶۲].

در تبیین این فرضیه می‌توان اینچنین اظهار داشت که دل‌بستگی به‌عنوان رابطه‌ای عمیق، فعال و پایدار و عاملی مؤثر در جریان رابطه والد-فرزند فقط به دوران نوزادی و کودکی محدود نمی‌شود بلکه در سال‌های دیگر عمر نیز تداوم دارد و تأثیرات سرنوشت‌سازی بر زندگی افراد می‌گذارد. از سویی دیگر بر اساس نظریه کوپراسمیت (۱۹۶۷) که عزت‌نفس را ناشی از منابع مختلفی چون احساس مهم‌بودن (وقتی شخص احساس می‌کند برای دیگران ارزش و اهمیت دارد)، موفقیت و شکست در زندگی،

شکل فوق نشان می‌دهد که مجموع مجذور همبستگی‌های چندگانه برای متغیر عزت‌نفس برابر با ۰/۶۲ به دست آمده است. این یافته بیانگر آن است که متغیرهای ارتباط والد/فرزند، نیازهای بنیادین و خودپنداره در مجموع ۶۲ درصد از واریانس عزت‌نفس را در نوجوانان تبیین می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تدوین مدل علی عزت‌نفس نوجوانان بر اساس رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی با میانجی‌گری خودپنداره و بررسی برآزش مدل تدوین شده، انجام شد. به‌منظور بررسی فرضیه پژوهش شاخص‌های برآزش مدل اندازه‌گیری و شاخص‌های برآزش مدل ساختاری محاسبه شد. محاسبه شاخص‌های برآزش مدل اندازه‌گیری نشان می‌دهد که این مدل دارای سطح قابل قبولی از برآزش است، از این‌رو برآزش مدل اندازه‌گیری تأیید شد. همچنین شاخص‌های برآزش مدل ساختاری نیز نشان می‌دهد که این مدل به سطح مطلوبی از برآزش دست یافته است؛ بنابراین برآزش مدل ساختاری نیز تأیید می‌شود به‌عبارت‌دیگر محاسبه شاخص‌های برآزش مدل نشان داد مدل تدوین شده که دارای متغیرهای مکنون پیش‌بین (رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی)، متغیر میانجی (خودپنداره) و متغیر مکنون ملاک (عزت‌نفس) است با داده‌های گردآوری شده به میزان مطلوبی برآزش دارد و داده‌های جمع‌آوری شده از نمونه پژوهش از مدل پژوهش حمایت می‌کنند. طبق یافته‌های پژوهش ضرایب مسیر غیرمستقیم بین ارتباط مادر-فرزند و عزت‌نفس از یک سو و ارتباط پدر-فرزند و عزت‌نفس از سویی دیگر مثبت و معنادار است. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت که خودپنداره، رابطه والد-فرزند و عزت‌نفس را در نوجوانان به‌صورت مثبت و معنادار میانجی‌گری می‌کند. این یافته با پژوهش‌های پیشین همسو است [۶۲، ۶۱، ۶۰، ۳۰]. خودپنداره از روابط اجتماعی حاصل می‌شود [۲۹]. خانواده به‌عنوان نخستین نظام اجتماعی در شکل‌گیری خودپنداره و عزت‌نفس افراد نقش به‌سزایی دارد [۳۰]. به‌عبارت‌دیگر تعاملات اولیه کودک با والدینش زمینه را برای شکل‌دادن خودپنداره و تصور مثبت یا منفی از خود ایجاد می‌کند. در واقع مطابق با نظریه رشد اریکسون (۱۹۸۴) مادر بازتابی از دنیای بیرونی برای نوزاد است [۶۷]؛ او فردی است که

شایستگی، احساس تعلق و حمایت و پذیرش از سوی افراد مهم زندگی به‌ویژه والدین و تعاملات گرم و صمیمانه با آنها در دوران نوجوانی زمینه را برای شناخت و درک خود و ایجاد تصویری مثبت از خود فراهم می‌آورد و هر اندازه فرد خودپنداره مثبت‌تری از خود داشته باشد احساس دوست‌داشتنی‌بودن، ارزش و احترام بالاتری می‌کند در نتیجه از عزت‌نفس بالاتری برخوردار است. نیازهای بنیادین روان‌شناختی از بین نیازهای متعدد انسانی به دلایل مختلفی همچون استحکام و ثبات در طول زمان تأثیر عمده‌ای بر رفتار و شخصیت فرد می‌گذارد، علاوه بر این نقش ویژه‌ای در مراحل رشد و تحول و به‌طور کلی زمینه‌های درون‌فردی و بین‌فردی دارد [۴۹]. از سویی دیگر مطابق با نظریه خودتعیین‌گری سلامت روان افراد، سازگاری روان‌شناختی، برخورداری از شخصیت سالم و عزت‌نفس بالا تابعی از شرایط محیطی مناسب و ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی است [۲۰].

در تبیین این یافته می‌توان اینگونه اظهار کرد، بر اساس نظر دسی و ریان (۲۰۱۵) انسان به سوی رشد و سلامت گام برمی‌دارد، هنگامی که نیاز افراد به شایستگی، تعلق و استقلال برآورده شود فرایند بهزیستی روان‌شناختی تسهیل می‌یابد. درحقیقت ارضای این سه نیاز اساسی سبب خواهد شد فرد تصور بهتری از خود داشته باشد و هرچه فرد در انجام امور و تصمیم‌گیری‌ها احساس خودمختاری کند یا خود را فردی تصور کند که نزد دیگران از ارزش و احترام کافی برخوردار است، درواقع نیاز او به خودمختاری و تعلق برآورده شود و احساس شایستگی داشته باشد سبب می‌شود فاصله خودپنداره واقعی و خودپنداره آرمانی کاهش یابد و تصور بهتری از خود داشته باشد در نتیجه فرد به‌واسطه خودپنداره مثبت، عزت‌نفس بالاتری را تجربه خواهد کرد به‌عبارتی دیگر تصور مثبت از خود از یک سو و ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی از سویی دیگر موجب احساس خودارزشمندی و عزت‌نفس بالا در فرد می‌شود؛ در نتیجه فرد می‌تواند تعاملات مؤثرتری با جهان داشته باشد، به‌طور کلی در پژوهش حاضر با توجه به یافته به‌دست‌آمده از این فرضیه ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی نه تنها به‌صورت مستقیم بلکه به‌واسطه خودپنداره بر عزت‌نفس نوجوانان مؤثر است. به‌عبارتی ارضای سه نیاز اساسی خودمختاری، تعلق و شایستگی

ارزیابی‌ها و تفسیرهای فرد از زندگی می‌داند می‌توان این‌گونه استدلال کرد که پذیرش از سوی والدین و روابط گرم و صمیمانه آنها در دوران کودکی و نوجوانی که منبع مهمی برای احساس خودارزشمندی به شمار می‌رود احتمالاً سبب می‌شود فرد در مورد خود و توانایی‌هایش تصویر مثبتی داشته باشد و در همین راستا ایجاد خودپنداره مثبت می‌تواند عزت‌نفس فرد را در جنبه‌های مختلف افزایش دهد [۵]. درواقع با توجه به مبانی نظری و پژوهش‌های پیشین، شکل‌گیری خودپنداره را باید در روابط فرد با جامعه به‌خصوص در دوران پراهمیت کودکی و نوجوانی جستجو کرد و این خودپنداره فرد است که اساس ارزیابی‌های مثبت و منفی از خود را شکل می‌دهد، به‌عبارت‌دیگر نحوه تعامل والد-فرزند و نگرش‌های والدین نسبت به کودک و نوجوان خودپنداره را در او شکل می‌دهند و از طرفی تصور مثبت و منفی که در جریان تعامل با افراد مهم زندگی به‌ویژه والدین به دست می‌آید می‌تواند عزت‌نفس را در نوجوان پیش‌بینی کند؛ بنابراین رابطه والد-فرزند نه تنها به‌طور مستقیم بلکه به‌طور غیرمستقیم و از طریق خودپنداره بر عزت‌نفس نوجوانان مؤثر است.

مطابق با بخش دیگری از یافته‌های پژوهش ضریب مسیر غیرمستقیم بین نیازهای بنیادین روان‌شناختی و عزت‌نفس مثبت و معنادار است از این‌رو می‌توان نتیجه گرفت که خودپنداره رابطه بین نیازهای بنیادین روان‌شناختی و عزت‌نفس را در نوجوانان میانجی‌گری می‌کند. این یافته با پژوهش‌های پیشین همسو است [۳۵]، [۲۶، ۲۲، ۱۹]. سبب‌په‌ریان آذر و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی با هدف بررسی نقش واسطه‌ای برآورده‌شدن نیازهای بنیادین روان‌شناختی در رابطه عزت‌نفس نوجوانان و سبک‌های فرزندپروری به این نتیجه دست یافتند که سبک‌های والدگری هم به‌صورت مستقیم و هم با میانجی‌گری ارضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی بر عزت‌نفس نوجوانان اثر می‌گذارد علاوه بر این پژوهش نشان داده شد که ارضای نیازهای اساسی روان‌شناختی از طریق سبک‌های فرزندپروری سبب احساس شایستگی، استقلال و آزادی عمل در فرزندان می‌شود که این افزایش عزت‌نفس آنها را در پی خواهد داشت [۲۳].

درواقع بر اساس پژوهش‌های پیشین و مبانی نظری می‌توان این‌چنین اظهار کرد که استقلال در عمل، احساس

منابع

۱- برک، ل. روان‌شناسی رشد (نوجوانی: انتقال به بزرگسالی)؛ ترجمه سید محمدی، ی. چاپ چهلیم، تهران: ارسباران، ۱۳۹۸.

2- Young RE. The influence of parent-child attachment relationships and self-esteem on adolescents' engagement in risky behaviors. Diss. Brandeis University, 2013.

3- Young RE. The influence of parent-child attachment relationships and self-esteem on adolescents' engagement in risky behaviors. 2013. PhD Thesis. Brandeis University.

۴- شریفی، خ؛ مسعودی علوی، ن؛ تقریبی، ز؛ سوکی، ز؛ عسگریان، ف؛ اکبری، ح. «بررسی رابطه عزت‌نفس مادران و دختران نوجوان آنها». *دوماهنامه علمی- پژوهشی فیض*. ۱۳۹۰؛ ۱۵ (۴): ۳۵۸-۳۵۲.

۵- کهرازی، ف؛ ریگی کوه، ب. «فرا تحلیل اثربخشی مداخلات روان‌شناختی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان». *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*. ۱۳۹۰؛ ۱۴ (۲۵): ۵۶-۳۹.

6- Cooper Smith S. Self-esteem Inventory. Byw. H. freeman andcom pany. In published 1982 by consulting psychologists press, Inc.1967.

7- Hepper EG. Self-Esteem. In: Howard S. Friedman (Editor in Chief), Encyclopedia of Mental Health, 2nd edition, Vol 4, Waltham, MA: Academic Press, 2016: 80-91.

۸- مصطفی، و؛ فلاح‌زاده، ه؛ رضاپور فریدیان، ر. «پیش‌بینی کیفیت مراقبت‌گری در روابط زناشویی بر اساس سبک‌های فرزندپروری ادراک‌شده و عزت-نفس». *فصلنامه خانواده‌پژوهی*. ۱۳۹۷؛ ۱۴ (۵۴): ۲۰۱-۲۲۰.

۹- فرشاد، م؛ سلیمی بجستانی، ح؛ اسماعیلی، ک؛ حبیبی، ی. «اثرات مستقیم و غیرمستقیم کیفیت رابطه والدین (پدر و مادر)، انگیزه پیشرفت و انگیزه تحصیلی بر عزت‌نفس دانش‌آموزان». *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*. ۱۳۹۴؛ ۱۱ (۳۶): ۱-۱۶.

احساس خودارزشمندی و عزت‌نفس را به‌واسطه تصویری که فرد از خود دارد تحت تأثیر قرار می‌دهند.

درنهایت می‌توان نتیجه گرفت، یافته‌های پژوهش حاضر تأیید برازش مدل فرضی پژوهش را نمایان ساخت بر این اساس رابطه والد-فرزند، نیازهای بنیادین روان‌شناختی به‌صورت مثبت و معنادار و خودپنداره به‌صورت منفی و معنادار بر عزت‌نفس نوجوان مؤثر است. از طرفی دیگر رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی با عزت‌نفس به‌طور غیرمستقیم معنادار است و خودپنداره در این بین نقش میانجی را ایفا می‌کند، موردی که در پژوهش‌های پیشین کمتر به آن توجه شده بود. در پژوهش حاضر مشخص شد که رابطه والد-فرزند، نیازهای بنیادین روان‌شناختی و خودپنداره نقش بسیار مهم و تعیین‌کننده‌ای در تبیین عزت‌نفس نوجوانان دارند؛ بنابراین می‌توان انتظار داشت که با آگاه‌سازی والدین و نوجوانان در زمینه نقش به‌سزای عواملی که عزت‌نفس را تحت تأثیر قرار می‌دهند، نوجوانان را برای شکل‌دادن شخصیتی سالم و برخوردار از سلامت روان یاری رسانند. به‌طور کلی پژوهش حاضر با فراهم کردن پشتوانه تجربی برای مدل پیش‌بینی عزت‌نفس نوجوانان بر اساس رابطه والد-فرزند و نیازهای بنیادین روان‌شناختی با میانجی‌گری خودپنداره راهگشایی برای پژوهش‌هایی در این زمینه به حساب می‌آید.

نتایج حاصل از این پژوهش از نمونه پژوهشی ذکرشده، دانش‌آموزان دوره دوم دبیرستان‌های شهرستان میبد حاصل شده است؛ بنابراین تعمیم یافته‌های پژوهش به دانش‌آموزان شهرهای دیگر و گروه‌های سنی متفاوت باید با احتیاط انجام شود، علاوه‌براین برای دستیابی به استنباط قطعی لازم است این پژوهش در مدارس، گروه‌های سنی و نمونه‌های دیگر تکرار شود تا بتوان در مورد یافته‌های پژوهش با اطمینان بیشتری نتیجه‌گیری کرد.

در این پژوهش تنها از اطلاعات پرسشنامه‌ها که به‌صورت خودگزارش‌دهی بود استفاده شد؛ بنابراین در تحقیقات بعدی می‌توان به شیوه‌های دیگری مثل گزارش‌های والدین برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده کرد. به دلایل شرایط موجود و شیوع ویروس کرونا اجرای پرسشنامه‌ها به‌صورت آنلاین و نمونه‌گیری به شیوه غیرتصادفی صورت گرفت که این نیز یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر است.

- 18-Ümmet D. Self esteem among college students: a study of satisfaction of basic psychological needs and some variables. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2015, 174: 1623-1629.
- ۱۹-عظیم‌پور، ا. «مروری بر مبانی نظری انگیزش خودتعیین‌گری»، کنفرانس بین‌المللی علوم رفتاری و مطالعات اجتماعی، تهران، ۱۳۹۳.
- 20-Deci EL, Ryan RM, Gagné M, Leone DR., Usunov J, Kornazheva BP. Need satisfaction, motivation, and well-being in the work organizations of a former eastern bloc country: A cross-cultural study of self-determination. *Personality and social psychology bulletin*. 2001, 27(8), 930-942.
- ۲۱-ساداتی فیروزآبادی، س.؛ ملتف، ق. «نقش واسطه‌ای نیازهای روان‌شناختی پایه در ارتباط بین سبک‌های والدگری و سلامت روان دانش‌آموزان تیزهوش». *آموزش بهداشت و ارتقای سلامت*. ۱۳۹۶؛ ۵ (۳): ۲۰۳-۲۱۲.
- ۲۲-صالحی، ز. مقایسه نیازهای بنیادین روان‌شناختی نوجوانان بزهکار و عادی، کنفرانس ملی پژوهش‌ها نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی، کازرون، ۱۳۹۶.
- ۲۳-صالحی، ه؛ قمرانی، ا؛ صالحی، ز. «رابطه نیازهای بنیادی روان‌شناختی و سلامت روان جانبازان بیمارستان حضرت امیرالمؤمنین اصفهان». *طب جانباز*. ۱۳۹۲؛ ۶ (۲): ۹-۱.
- ۲۴-سپهریان، ف؛ امانی ساری بگلو، ج؛ محمودی، ح؛ کتابی، ا. «عزت نفس نوجوانان و سبک‌ها فرزندپروری: نقش واسطه‌ای برآورده شدن نیازهای روانی اساسی»، *نشریه بین‌المللی علوم رفتاری*، ۱۳۹۲؛ ۷ (۲)، ۱۵۱.
- 25-Chen X, Huang Y, Xiao M, Luo YJ, Liu Y, Song S, ... & Chen H. Self and the brain: Self-concept mediates the effect of resting-state brain activity and connectivity on self-esteem in school-aged children. *Personality and Individual Differences*. 2021; 168: 110287.
- ۲۶-رئیسون، م؛ محمدی، ی؛ عبدالرزاق نژاد، م؛ شریف‌زاده، غ. ر. «بررسی رابطه خودپنداره و عزت نفس با موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی شهر قاین در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱»، *مجله مراقبت‌ها نوین*، ۱۳۹۳؛ ۱۱ (۳)، ۲۴۲-۲۳۶.
- 10-Lim Y. Self-esteem as a mediator in the longitudinal relationship between dysfunctional parenting and peer attachment in early adolescence. *Children and Youth Services Review*. 2020; 116: 105224.
- 11-Tahir WBE, Inam A, Raana T. Relationship between social support and self-esteem of adolescent girls. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)* . 2015; 20.2: 42-46
- 12-Sağkal AS, Özdemir Y, Koruklu N. Direct and indirect effects of father-daughter relationship on adolescent girls' psychological outcomes: The role of basic psychological need satisfaction. *Journal of adolescence*. 2018; 68: 32-39.
- ۱۳-نصیری، ک. «تربیتی مشورت آدلری با والدین بر بهبود رابطه والد-فرزندی دانش‌آموزان دختر پایه اول دبیرستان شهرستان کوهدشت». پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره مدرسه، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۹۰.
- ۱۴-صادقی، ا؛ شهیدی، ش؛ خوشابی، ک. «اثر بخشی آموزش مدیریت والدین بر کارکرد خانواده کودکان مبتلا به اختلال نقص توجه / بیش‌فعالی». *فصلنامه خانواده‌پژوهی*. ۱۳۹۰؛ ISSN 2476-7484
- ۱۵-ابراهیمی ثانی، ا؛ ابراهیمی ثانی، ن.؛ ابراهیمی ثانی، ن. «تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی در افزایش عزت نفس و سلامت عمومی دانشجویان». *فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی*، ۱۳۹۳؛ ۱ (۴)، ۷-۲۰.
- ۱۶-ستایشی اظهاری، محمد، حاجی علیلو، رعنا، حبیب‌زاده، عباس. روابط ساختاری سبک‌های دل‌بستگی و پرخاشگری در دانش‌آموزان: نقش میانجی‌گری عزت نفس. *روانشناسی بالینی و شخصیت*، ۱۳۹۹؛ ۱۷ (۱): ۵۳-۶۰.
- ۱۷-حسین خانزاده، ع؛ میرزایی کوتنایی، ف. «نقش انسجام خانواده و تعامل والد-فرزند در تبیین حرمت خود دانش‌آموزان». *اندیشه‌ها نوین تربیتی*. ۱۳۹۳؛ ۱۳ (۱)، ۱۱۵-۱۳۶.

۳۶- شعبانی، ب؛ شیرین‌کام، م. (۱۳۹۸). هوش اجتماعی و خودپنداره در زوجین: میانجی‌گری نیازهای بنیادین روان‌شناختی، هفتمین کنگره انجمن روانشناسی ایران، تهران، <https://civilica.com/doc/982137>

37-Johnson MD, Galambos NL. GALAMBOS, Nancy L. Paths to intimate relationship quality from parent-adolescent relations and mental health. *Journal of Marriage and Family*. 2014; 76.1: 145-160

۳۸- توتونچی، م؛ سامانی، س؛ زندی قشقای، ک. نقش واسطه‌گری خودپنداره برای کمال‌گرایی و سلامت روان در نوجوانان شهر شیراز در سال ۱۳۹۱. *دانشگاه علوم پزشکی فسا*. ۱۳۹۱؛ ۳: ۲۱۷-۲۱۰.

39-Loehlin JC. Latent variable models: An introduction to factor, path, and structural equation analysis. *Psychology Press*. 2004

40-Kline RB. Principles and practice of structural equation modeling. *Guilford publications*. 2015

۴۱- مهری‌نژاد، ا؛ صدیقی، ن؛ رمضان ساعتچی، ل؛ غفاری، ز. «اثر بخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر عزت‌نفس و تعارض والد-نوجوان دختران دوره متوسطه اول شهر تهران». *اندیشه‌های نوین تربیتی*. ۱۳۹۸؛ ۲۰۶-۱۸۷.

۴۲- کشاورز افشار، ح؛ هدهدی، ز؛ علی‌نژاد، ط. «نقش عزت‌نفس، سبک‌های فرزندپروری و انسجام خانواده و انعطاف‌پذیری در پیش‌بینی افسردگی دانش‌آموزان دختر». *روانشناسی مدرسه*. ۱۳۹۸؛ ۱(۱): ۱۷۲-۱۴۹.

۴۳- فتحی آشتیانی، ع؛ داستانی، م. *آزمون‌های روان‌شناختی: ارزشیابی شخصیت و سلامت روان*. تهران: مؤسسه انتشارات بعثت، ۱۳۹۵.

44-Herz L, Gullone E. The relationship between self-esteem and parenting style: A cross-cultural comparison of Australian and Vietnamese Australian adolescents. *Journal of cross-cultural psychology*. 1999; 30.6: 742-761

۲۷- رسولی آراللوی بزرگ، م؛ حسین‌زاده تقوایی، م. مقایسه سیستم خود (عزت‌نفس، خودپنداره و خودکارآمدی) در بین جانبازان و افراد عادی، نهمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران، ۱۳۹۶. <https://civilica.com/doc/702612>

۲۸- یارمحمدیان، ا. «بررسی ارتباط خودپنداره و عزت‌نفس در دانشجویان خلاق و غیرخلاق». *مطالعات روانشناسی تربیتی*. ۱۳۸۵؛ ۴: ۱۰۹-۴.

۲۹- یوسفی، فریده. ارتباط سبک فرزندپروری والدین با مهارت‌های اجتماعی و جنبه‌هایی از خودپنداره دانش‌آموزان دبیرستانی. *روانشناسی بالینی و شخصیت*. ۱۳۸۶؛ ۵ (۱): ۳۷-۴۶.

۳۰- اتکینسون، ریتال، اتکینسون، ریچاردسی، اسمیت، ادوارد، بم، داریل، نولن‌هوکسما، سوزان (۲۰۰۰). ترجمه براهنی، م؛ بیرشک، ب؛ بیک، م؛ زمانی، ر؛ شهرآرای، م؛ کریمی، ی؛ محی‌الدین بناب، م؛ گاهان، نیسان، شاملو، س؛ هاشمیان، ک. (۱۳۹۳). *زمینه روانشناسی هیلگارد*. چاپ بیستم، تهران: انتشارات رشد.

۳۱- محمدی، ط؛ صابر، س. (۱۳۹۷). «نقش واسطه‌ای خودپنداره در رابطه بین دل‌بستگی به والدین و همسالان با رفتارهای جامعه‌پسند». *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*. ۱۲ (۳): ۳۹۶-۴۱۷.

32-Marsh HW, Xu M, Martin AJ. Self-concept: A synergy of theory, method, and application. 2012.

33-Kawamoto T. The moderating role of attachment style on the relationship between self-concept clarity and self-esteem. *Personality and Individual Differences*. 2020; 152: 109604.

۳۴- پورنقاش تهرانی، س؛ فدوی اردکانی، ا؛ نصری تاج‌آبادی، م. (۱۳۹۶). «پیش‌بینی عملکرد تحصیلی برحسب خودپنداره، عزت‌نفس و خودکنترلی در دانش‌آموزان ابتدایی». *روانشناسی*؛ ۶ (۲): ۷۹-۱۰۲.

۳۵- کرامتی، م؛ پاینده‌فر، ش. (۱۳۹۵). «رابطه عزت‌نفس و تاب‌آوری با مؤلفه‌های خودپنداره بدنی دانش‌آموزان دارای ناتوانی». *فصلنامه کودکان استثنایی*. ۱۶ (۴): ۶۳-۷۸.

۵۳- قربانی سفیده‌خوان، م؛ حسین ثابت، ف. «بررسی همبستگی بین شاخص‌های سبک دل‌بستگی و رضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی با افسردگی از طریق تحلیل مسیر» پژوهنده. ۱۳۹۵؛ ۲۱ (۱): ۱۳-۲۰

54-Johnston M, Finney S. Measuring basic needs satisfaction: evaluating previous and conducting new psychometric evaluations of the basic needs satisfaction in general scale. 2001.

55-Kashdan TB, Gallagher MW, Silvia PJ, Winterstein BP, Breen WE, Terhar D, Steger MF. The curiosity and exploration inventory-II: Development, factor structure, and psychometrics. *Journal of research in personality*. 2009; 43(6), 987-998.

56-Niemiec CP, Ryan RM. Autonomy, competence, and relatedness in the classroom: Applying self-determination theory to educational practice. *Theory and research in Education*. 2009; 7.2: 133-144.

۵۷- سلامی محمدآبادی، ف. «رابطه هوش هیجانی، خودپنداره و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانشجویان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه کاشان. ۱۳۹۸.

۵۸- فرح بیجاری، ا؛ پیوسته‌گر، م؛ ظریف جلالی، ز. «مقایسه ابعاد خودپنداره و سازگاری در افراد خودشیفته سازگار و ناسازگار». *مطالعات روان‌شناختی*. ۱۳۹۲؛ ۹ (۴)، ۹۹-۱۲۸.

۵۹- علیزاده، ح؛ نصیری فرد، ن؛ کرمی، ا. «تأثیر آموزش دلگرمی مبتنی بر رویکرد آدلر بر روی خودکارآمدی عزت نفس دختران نوجوان». *مطالعات اجتماعی- روان‌شناختی زنان*. ۱۳۸۹؛ ۴. ۱۴۳.

۶۰- تمنایی فر، م. ر؛ صدیقی ارفعی، ف؛ سلامی محمدآبادی، ف. «رابطه هوش هیجانی، خودپنداره و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی». *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*. ۱۳۸۹؛ ۱۶ (۲): ۹۹-۱۱۳.

61-Povedano-Diaz A, Muñoz-Rivas M, Vera-Perea M. Adolescents' life satisfaction: The role of classroom, family, self-concept and gender. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020; 17.1: 19.

45-Edmondson J, Grote L, Haskell L, Matthews A, White M. Adolescent Self-Esteem: Is There a Correlation With Maternal Self-Esteem?. *Nursing Research Course*. 2006; 1.8

۴۶- صفرزاده، س؛ مرعشیان، ف. «رابطه تصویر ذهنی بدن، خودپنداره و عزت نفس با اختلالات تغذیه در دانشجویان دختر دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز». *نشریه علمی زن و فرهنگ*. ۱۳۹۳؛ ۶ (۱۹): ۹۰-۷۳.

۴۷- پورشافی، ه. بررسی رابطه عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سال سوم دوره متوسطه شهرستان قائن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم. ۱۳۷۰.

۴۸- مهربان، ع؛ کرمی، ا؛ اسدزاده، ح؛ ستوده اصل، ن. «تدوین مدل ساختاری برای پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی از طریق سبک‌های فرزندپروری و تعامل والد- فرزند در دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم شهر تهران». *فصلنامه علمی- پژوهشی خانواده و پژوهش*. ۱۳۹۸؛ ۱۶ (۲): ۷-۲۶.

49-Fine MA, Moreland JR, Schwebel A. Long-term effects of divorce on parent-child relationships. *Developmental Psychology*. 1983; 19.5: 703

۵۰- بشارت، م. ع؛ رنجبر کلاگری، الهه. (۱۳۹۲). «مقیاس رضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی: پایایی، روایی و تحلیلی عاملی». *فصلنامه اندازگی‌گیری تربیتی*. ۱۳۹۲؛ ۴ (۱۴)، ۱۴۷.

۵۱- عمارلو پ؛ شاره، ح. «حمایت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و اهمال‌کاری شغلی: نقش میانجی‌گرانه رضای نیازهای بنیادین روان‌شناختی». *مجله روان‌پزشکی و روانشناسی بالینی ایران*. ۱۳۹۷؛ ۲۴ (۲): ۱۷۶-۱۸۹

52-La Guardia JG, Ryan RM, Couchman C. E, Deci EL. Within-person variation in security of attachment: a self-determination theory perspective on attachment, need fulfillment, and well-being. *Journal of personality and social psychology*. 2000; 79.3: 367.

63-Paulus M, Licata M, Gniewosz B, Sodian B. The impact of mother-child interaction quality and cognitive abilities on children's self-concept and self-esteem. *Cognitive development*. 2018; 48: 42-51.

62-Van der Crujisen R, Peters S, Zoetendaal KP, Pfeifer JH, Crone EA. Direct and reflected self-concept show increasing similarity across adolescence: A functional neuroimaging study. *Neuropsychologia*. 2019; 129: 407-417.